

GESCHENKEN VAN HET KRENTENBOOMPJE

Wat de natuur ons leert
over geven en nemen

ROBIN WALL KIMMERER

Vertaald door Nicole Seegers

De koele adem van de avond glijdt van de beboste heuvels af en duwt de hitte van de dag opzij, en tegelijk komen de vogels, die net zo naar de koelte snakken als ik. Ze komen in een zwerm en hun geroep klinkt als gelach, en ik móét wel net zo blij teruglachen. Ik zie ze overal om me heen, Cederpestvogels en Katvogels, en in een flits de regenboogkleuren van Sialia's. Ik heb me nog nooit zo verwant gevoeld met mijn naamgenoot, Robin de Roodborst, als op dit moment, terwijl we allebei onze mond volproppen met bessen en grinniken van geluk. De struiken hangen vol met dikke rode, blauwe en purperkleurige trossen in elk stadium van rijpheid, zoveel dat je handenvol tegelijk kunt plukken. Ik ben blij dat ik een emmer heb, en die wordt al behoorlijk zwaar. De vogels dragen de bessen mee in de emmer van hun buik

en vragen zich af of ze met zoveel vrucht nog wel kunnen vliegen.

Deze overvloed aan bessen voelt als een zuiver geschenk van het land. Ik heb ze niet verdiend, ik heb er niet voor betaald en er ook niet voor gewerkt. Er bestaat geen waardeformule om vast te stellen of ik recht op ze heb, op welke manier dan ook. En toch zijn ze hier, samen met de zon en de lucht en de vogels en de regen die zich verzamelt in torenhoge bloemkoolwolken; in de verte ontwikkelt zich een hevige bui. Je zou ze natuurlijke grondstoffen of diensten van het ecosysteem kunnen noemen, maar de Roodborsten en ik kennen ze als geschenken. Met onze mond vol uiten we zingend onze dankbaarheid.

Dat ik zo verrukt ben komt deels door hun onverwachte aanwezigheid. Ik had nooit gedacht dat ik ze hier zou kunnen plukken. De lokale inheemse Krentenboom, *Amelanchier arborea*, heeft kleine, harde vruchten die aan de droge kant zijn, en slechts af en toe is er een boom die zoete bessen biedt. De gulheid in mijn emmer is afkomstig van een westerse soort – *A. alnifolia*, ook wel Saskatoon genoemd –, geplant door mijn burens Paulie en Ed, die een boerderij runnen. Dit is het eerste jaar dat hun

boompjes vruchten dragen, en ze produceren bessen met een enthousiasme dat niet onderdoet voor het mijne.

Saskatoon, Juneberry, Shadbush, Shadblow, Sugarplum, Sarvis en Serviceberry zijn enkele van de vele namen die de *Amelanchier* in het Engels heeft. Etnobotanici weten dat hoe meer namen een plant heeft, hoe groter zijn culturele betekenis is. Het boompje is geliefd om zijn vruchten, voor medicinaal gebruik, en om zijn massa's bloempjes die bij het eerste vleugje voorjaar de bosranden wit kleuren. Het Krentenboompje staat bekend als een kalenderplant, zo trouw is het aan de weerpatronen van het seizoen. Als het bloeit, is dat een teken dat de vorst uit de grond is. Volgens de folklore was dit de periode dat bergwegen begaanbaar werden voor rondreizende predikanten die her en der kerkdiensten hielden. Verder is het voor visserslui een betrouwbare indicator dat de elften stroomopwaarts zwemmen, of dat was het tenminste in de tijd toen rivieren nog helder waren en onbelemmerd konden stromen om het paaien van elften mogelijk te maken.

Traditionele inheemse volkeren trekken elk jaar rond over hun land naar de plekken waar het voedsel oogstklaar is, en voor hen zijn kalenderplanten als het Kren-

tenboompje belangrijk om hun verplaatsingen te kunnen afstemmen op de seizoenen. In plaats van het land aan te passen aan hun behoeften, passen ze zichzelf aan. Volgens de seizoenen eten is een manier om overvloed te eren, door ervoor open te staan waar en wanneer het zich aanbiedt. Massa's groente- en fruithallen en supermarkten maken het mogelijk om te krijgen wat we maar willen en wanneer we maar willen. We dwingen het voedsel naar ons toe te komen, tegen een aanzienlijke financiële en ecologische prijs, in plaats van er een gewoonte van te maken om te nemen wat ons gegeven wordt, elk product op zijn tijd. De bessen van dit Krentenboompje zijn niet gedwongen, en hun CO₂-voetafdruk is nihil. Misschien smaken ze daarom zo goed: ze zijn er alleen in deze tijd van het jaar, als voorbijgaande nipjes van de zomer, zonder de nasmaak van schade.

Het Krentenboompje heet in het Engels *Serviceberry*, een naam die niet is afgeleid van het woord 'service', maar van de verwante soort *Sorbus*, de Lijsterbes, die ook tot de rozenfamilie behoort. 'Sorbus' veranderde in 'sarvis' en daaruit ontstond weer 'service'. Hoewel de naam dus niet gebaseerd is op de voordelen van het boompje, levert het wel degelijk een groot aantal goederen en diensten,

niet alleen aan mensen, maar ook aan veel andere aardbewoners. Het ondersteunt de biodiversiteit. Herten en Elanden eten graag van het Krentenboompje, en voor pas uitgekomen insecten is het een onmisbare, vroege bron van stuifmeel. Het is ook een waardplant voor een hele reeks vlinderlarven, zoals de *Papilio glaucus*, Viceroy's, Atalanta's en *Teclinae*, en voor besetende vogels die in het broedseizoen afhankelijk zijn van de calorieën die het boompje levert.

Ook mensen zijn afhankelijk van die calorieën, vooral degenen die op de traditionele, inheemse manier met voedsel omgaan. Bessen van het Krentenboompje waren een onmisbaar ingrediënt bij de bereiding van pemmikan. De gedroogde bessen werden met gedroogd herten- of bizonvlees tot een fijn poeder gestampt, gebonden met uitgesmolten en geklaard vet, en gevormd tot wat we nu energierepen zouden noemen. Dit uiterst geconcentreerde, geconserveerde voedsel verschaft mensen in perioden van honger alles wat ze aan voedingsstoffen nodig hadden, was makkelijk te vervoeren en kon ook nog eens worden opgeslagen of meegenomen. Pemmikan werd een onderdeel van de traditionele handelseconomie, een geraffineerd lokaal en transcontinentaal netwerk dat es-

sentiële materialen dwars door ecosystemen en culturen heen verspreidde. Zo kon een overschot aan bessencalorieën worden geruild tegen goederen die lokaal niet beschikbaar waren.

Overall waar ze groeien zijn Krentenboompjes een onderdeel van inheemse voedingsgewoonten. Ik ben lid van de Potawatomi, een van de Anishinaabe-volkeren uit het gebied rond de Great Lakes. Ik heb het voorrecht gehad om bij traditionele feesten de siroopachtige, purperkleurige compote van bessen van het Krentenboompje te proeven, die de basis hebben gelegd voor mijn smaakpapillen en mijn herinneringen aan dit voorouderlijke eten.

In het Potawatomi heet het Krentenboompje *Bozakmin*, en dat is een superlatief: de beste van de bessen. Ik voel er een op mijn tong en ben het met mijn voorouders eens dat dit de juiste naam is. Stel je een vrucht voor die smaakt als een kruising tussen een Blauwe bes en het aangenaam pittige van een Appel, een vleugje rozenwater en iets van knapperige zaadjes met amandelsmaak. Niets in een supermarkt kan daaraan tippen: wild, complex, met een smaak die je lichaam herkent als het echte voedsel waar het al zo lang op wacht. Als ik ze eet, voel ik mijn mitochondriën bijna een vreugdedansje maken.

Het belangrijkste deel van het woord *Bozakmin* is voor mij 'min', waar het woord 'bes' van afstamt. Het komt voor in onze Potawatomi-woorden voor Blauwe bes (*Minaan*), Aardbei (*Odemin*), Framboos (*Mskadiismin*) en zelfs Appel (*Mishiimin*), Mais (*Mandamin*) en Wilde Rijst (*Manomin*). Dat woord is een openbaring, want ook het woord 'geschenk' is ervan afgeleid. Door de planten die ons overladen met goedheid zo te noemen, erkennen we dat het geschenken zijn van onze plantaardige verwanten, blijken van hun vrijgevigheid, zorg en creativiteit. James Vukelich, een Anishinaabe-taalkundige, zegt dat deze plantaardige geschenken 'een blijk [zijn] van de onvoorwaardelijke liefde die planten voor mensen hebben'. Planten bieden alles wat ze hebben aan iedereen die het nodig heeft, 'evengoed aan zondaars als aan heiligen', schrijft hij.

Ik kan niet anders dan naar ze staren, naar deze glimmende pareltjes in het kommetje van mijn hand, en ze mijn dankbaarheid toefluisteren. De eerste instinctieve reactie bij zulke geschenken is dankbaarheid, en die dankbaarheid vloeit naar onze plantaardige oudsten en straalt uit naar de regen, naar de zonneschijn, naar de struiken waarvan je bijna niet kunt geloven dat ze volhangen met zoete hapjes in een wereld die soms zo bitter is.